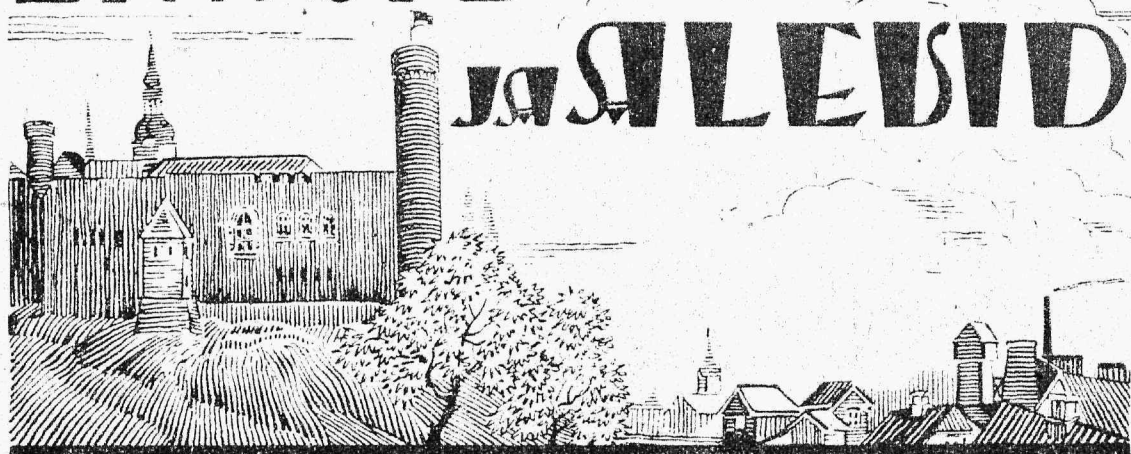

LINNAD JA LIIUD

»EESTI LINNADE LIIDU HÄALEKANDJAK«

Väljaandja: Eesti Linnade Liit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin
Toimetus ja talitus: Eesti Linnade Liit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

X aastakäik.

Numbri hind 25 senti

Nr. 8

Jaanuar

1938.

SISU.

Kohalik omavalitsus ja elanikkond — Z.

Leedu linnade elust ja probleemidest — J. M.-N.

Üürihinnad Soome linnades 1937. a. — A. Gustavson.

Kogukondade eelarveõiguse reform Saksamaal.

Eesti Linnade Liidu tegevusest.

Kroonika.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 8

X AASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

Jaauar

1938

Kohalik omavalitsus ja elanikkond.

Nii meil Eestis, kui ka mujal maailmas leidub hulk inimesi, kellele kohaliku omavalitsuse olemasolu paistab arusaamatuna. Miks on vaja pidada ametis suurt hulka ametnikke, maksta neile palkadeks suuri summasid, kui saab läbi ka selleta. Miks kohalikud omavalitsused, eeskätt linnad ja osalt ka alevid, ekspluateerivad ettevõtteid, mida palju paremini võiks teostada eraettevõtjad? Kui on juba olemas kohalikud omavalitsused, siis olgu nad — mõtleb selline kodanik, aga ärgu nad segagu end erakapitali teotsemisalasse. Oleks parem ja ka odavam kui omavalitsuseametnikkude asemel teotseksid kohapeal vilunud ja asjatundlikud riigiametnikud — see aitaks suuresti säästa üldisi kulusid. Ja lõppude lõpuks asetab selline keskmine massiinimene küsimuse: mida see linna- või alevivalitsus õieti teeb? Ja küsimusele on ta tavaline vastus — mitte midagi, ehk „tühja tööd“. Sest, vaata, kahekümne aasta eest oli vaid nii ja nii palju ametnikke, makse pea üldse polnud vaja maksta ja elu oli palju odavam, mugavam — kõik oli korras. Nüüd aga — aina maksa ja maksa. Sellise mõtteviisiga pole ainult tavaline väikekodanik, vaid seda kuulab ka intelligentkihtide esindajate ja mis kurvim — isegi volinikkude suust.

Millise nähtega on meil siin tegemist? Kas omavalitsuse idee põhimõttelise eitamise, arusaamatuse või asjatundmatusega?

Kahtlemata leidub ka neid, kes põhimõtteliselt omavalitsusi eitavad, kuid suuremalt jaolt on siin tegemist eitava suhtumi-

sega asjatundmatusest ja õige arusaamise puudumisest. Kui see on nii, siis on see siiski väga tõsine nähe, mida omavalitsuste juhtivail jõududel tuleb tõsiselt arvestada.

Omavalitsuste tegevusalad laienevad ja suurenevad järjesti, kuna elanikkonna — vähemalt mainitud kihi — omavalitsuste ülesandeist ja töötulemusist arusaamine, hindamine areneb väga visalt ja jääb kaugele maha ülesannete kasvust.

Meie kommunaalkultuur on maha jäänud teiste kultuurmaade omast. Seepärast peaks meie arenemiskäik olema kiire. Aga kui kodanikkonna arusaamine ei jõua sellele järele, mis siis? Vastust siin leida pole raske. Kõigepealt volikogu valimised. Suur osa elanikest ei suuda kriitiliselt suhtuda tehtavasse kihutustöösse, sest tal puuduvad selleks tarvilised minimaalsed teadmised kommunaalmajapidamisest. Seetõttu võib äärmisel demagoogial olla siin suur edu ja volikogu koostis kujuneda selliseks, mis suuresti pidurdab omavalitsusasutiste loovat tööd. Seda eriti eelarvete koostamisel ja heakskiitmisel. Tegelikult linna- ja alevivalitsused, teades ette volikogu eitavat suhtumist teatud küsimusse, ei algata üldse küsimust, olgugi et mõnikord see on juba lähemas tulevikus hädavajaline, ja uuenduse teostamine kasulik kogu linnale või alevile. Volikogu võib seega muutuda just pidurdavaks teguriks kommunaalprobleemide lahendamisel ja linna või alevi elanikkonna üldiste huvide kaitsmisel ja nende heakäekäigu tõstmisel. Sealjuures uute maksude sisseseadmine osu-

tub väga raskeks, eriti selliste, mis puudutavad laiemaid kihte.

Kommunaalelu areneb igal kultuurmaal avaliku õiguse mõjupiirkonna laienemise tähe all. Eraõigust kitsendatakse ikka rohkem ja rohkem, et oleks võimalik reguleerida ja organiseerida elanikkonna tervise kaitset — laiemas mõttes — teaduse ja järjest areneva elu nõuete kohaselt. Iga samm, iga uus korraldus eraõiguse kitsendamise ajal tundub eriti valusana neile või selle elanikkonna kihile, kelle õigusi puudutatakse. On loomulik, et sellise uuenduse vastu hakatakse siis võitlema ja sageli suudetakse pidurdada reformi.

Tavaliselt teatud kogukonna elaniku huvid piirduvad vaid maksude maksimisega. On need tasutud, unustatakse jälle omavalitsus. Kui maksulehed saadakse kätte, siis vaadeldakse neid teatud põlgusega ja öeldakse kibedusega: „Jälle maksud!“ Kuid kas peatub maksnik mõtte juures — kas maksu tasumine on ainult ebameeldiv kohustus või veel midagi muud, kas maks pole nende suurte hüvede osaline kompensatsioon, milliseid omavalitsus annab maksnikule ja millega omavalitsus parandab elanikkonna kultuurilise elu tingimusi.

Ja suurem osa elanikest ei tunne mingit huvi nende hüvede vastu, võttes neid endastmõistetavatena, sest ta ei tunne üldse kommunaalmajapidamist ja tal pole pea kunagi olnud võimalust tutvuda sellega lähemalt. Kui on lähem kokkupuutumine omavalitsusega, siis suuremalt jaolt kas mõne sundmääruse või mõne muu ebameeldiva juhtumi puhul.

Tahtmatult tekib küsimus — kas omavalitsus ei saaks siin vahele astuda ja püüda mõjustada soodsamalt kodanikkonna aremiskäiku, tutvustada elanikkonna laiemaid kihte kommunaalprobleemide iseäraldustega ja elanikkonda pidevalt hoida nende probleemidega kursis.

Mitmel pool välisriikides on linnavalitsuste juures selleks ellu kutsutud erilised pressiametid, kes peavad hoolitsema selle

eest, et ajakirjandus oleks varustatud täieliku ja igakülgse informatsioonimaterjaliga omavalitsuse tööst. Kord nädalas peetakse pressiametis ühiseid koosolekuid ajakirjanduse esindajatega, kus omavalitsuse juhtivad jõud valgustavad ühe või teise päevakorras oleva küsimuse üksikasju või tutvustavad ajakirjanikke uute kavade või kavatsustega ja annavad põhjalikke seletusi esitatud küsimuste kohta. Sageli tuleb pressiametil endal kirjutada artikleid ajakirjanduse jaoks, mis muidugi ei tohi kunagi olla kuivad, ametlikud, raportitaolised kirjeldised, vaid elavad, kujukad ja sealjuures kõnesolevaid küsimusi asjatundlikult käsitlevad. On loomulik, et pressiameti juhatajailt nõutakse ajakirjanduse ala põhjalikku tundmist, ajakirjanikuoskust ja nii-öelda „ajakirjaniku silma“. Ilma nende omadusteta ka parim, täpsem ja korralikem ametnik teeks pressiameti juhatajana rohkem kahju, kui kasu. Nii näiteks ollakse Saksamaal pressiametite töö tulemustega väga rahul ja nende tööd hinnatakse kõrgesti.

Huvitav uuendus on tehtud Inglismaal.

Lähtudes mõttest, et kohalik kogukonnavalitsus ei kutsu maksnikke või ettevõtete abonente külastama linna ettevõtteid ja asutisi ja et kodanikud võiksid tutvuda nende tööga lähemalt, peatus Birkenheadi linn küsimuse juures, kuidas siis kodanikud ilma selleta võiksid tutvuda kogukonna ettevõttega või kuidas neis tekiks suurem huvi kommunaalmajanduse vastu.

Selleks Birkenhead korraldas veebruaris 1935 erilise näituse, kus kodanikel oli võimalus tutvuda kogukonnavalitsuse töö tulemustega. Näitusel oli suur edu ja seda külastas üle 80 000 inimese.

Birkenheadi eeskujul korraldasid kommunaalnäitust veel Derby, Blackburni ja Lutoni linnad. Ka neis oli edu nii suur ja elanikkonnas huvi näituse vastu nii elav, et vastavad linnavalitsused on leidnud, et just sellised näitused aitavad kõige paremini kaasa kodanikkude huvi äratamiseks oma kodulinna omavalitsuse töö ja selle korralduse vastu.

Kui üks suurem linn otsustas põhimõtteliselt korraldada näituse, loodi selleks eriline komitee. Viimane, astunud kokku, seisis enne nõutult küsimuse ees — mida näidata, mida välja panna. Pikemate kaalutluste ja arutluste järele koostati kava, millest selgus, et kakskümmend linna osakonda ja asutist võib näitusel esineda rikkaliku väljapanekutekoguga, millega tutvumine on kodanikele huvitav ja aitaks tunduvalt kaasa selleks, et kodanikkude arusaamine omavalitsustööst ja selle hindamine teeks suuri edusamme.

Ja millega siis esineti näitusel?

Tervishoiuosakond esines rikkaliku materjaliga, mis käsitles haiguste tekkimise põhjusi, haiguste tagajärgi, haigestumise vältimise viise ja vastavate kaitseabinõude tarvituselevõtmist mürgistamise hädaohu vastu, samuti ka puhta piima tarvitamise ja tervete hammaste tähtsust selgitavate väljapanekutega. Väga suurt tähelepanu oli pühendatud emade- ja lastekaitsele. Kahel erilisel tööjõul tuli kümne päeva jooksul vastata sadadele küsimusile, milliseid esitasid näituse külastajad. Ühtlasi jagati asjast huvitatuile tuhandeid raamatuid, mis käsitlesid selle ala mõnda eriküsimust.

Haridusosakond, mis nõuab, võrreldes teiste osakondadega, suuremaid kulusid, demonstreeris ligi 3000 dokumenti mitmesuguselt aladelt, nii tööstuskoolide puu-, nõela- ja metallitööd, õpilaste käekirjaproove ja kirjanduslikke töid jne.

Väljapanekud võimaldasid võrrelda uuemaid ja vanemaid õppemeetodeid ja põhjalikum uuring sel alal tõendas, et nüüd kuueaastane laps oskab teha seda, millega varem tuli toime alles üheksaastane. Selline tõhus meetodite parandus võimaldas näitust külastanud 40 000 vanemale saada selge kujutelma kogukonnavalitsuse poolt hariduse alal tehtud tööst ja suurearvulise õpilaspere poolt tehtud tööle osaks saanud kõrge hinnang polnud neile mitte ainult suureks rahuldustundeks, vaid ka ergutuseks veel paremate tulemuste saavutamiseks.

Tuletõrjeosakond näitas vanu ja uusi tulehädahouga võitlemise viise. Erilist huvi pakkusid uuetüübilised hapnikuaparaadid, samuti uuetüübilised tulekustutajad, mitmesugused plakatid, mille tekst selgitas, kuidas vältida tulikahjusid ja õnnetusjuhtumeid inimestega.

Puhtusosakond esines suure hulga väljapanekutega neist uuendusist, mis on võetud tarvitusele viimase 25 aasta jooksul, alates 1910. a., mil prügi peamiselt põletati. Nüüd aga, tänu uusile teaduslikele meetodeile, suurem osa prügist müüakse, nagu metalli, paberit, kaltse, tinapaberit j.m., ja tänu sellele on vähendatud kulusid ja ka makse. Peale selle demonstreeriti ka prügimahapanekupaikade uusimaid korraldusi, mis suuresti aitavad kaasa selleks, et takistada seal rottide sigimist. Näidati ka, milline suur erinevus on vanade ja modernsete prügikorjamis- ja -veoabinõude vahel.

Politsei osakond esitas liiklemiskorraldust käsitlevat illustreeritud kirjandust ja diagramme linna liiklemise hädaohtlikemaist kohtadest.

Mitmed kogukonnad on ellu kutsunud uue osakonna ja nimelt tööstusosakonna. Sellise osakonna asutamise otstarve selgub kaartidest, plaanidest ja ülesvõtteist kohtadest, kuhu võiks asutada tööstuslikke ettevõtteid. Need materjalid olid ka näitusel. Ühtlasi näidati värvilisi skitse vabrikuhoonete asetamisest vastavalt ümbruskonna loodusele. Sellise osakonna asutamine on osutunud äärmiselt tähtsaks ja kasulikuks kogukonnale.

Vesivarustusosakonnal oli huvitavaid väljapanekuid vanaaegseist puutorustikest ja nüüdisaegseist malm- ja terastorustikest. Näidati vee kurnamise ja puhastamise meetodeid, siis kohti, kust ammutatakse linna jaoks joogivett ja millist pikka teed peab vesi voolama enne, kuni ta jõuab tarvitajani, siis veemõõtjaid. Näidati ka kuidas tuleb talitada, kui kraan ei pea vett ja kuidas tuleb säilitada vett veepuuduse ajal jne.

Väga huvitavalt oli käsitletud ka kanalisatsiooniprobleem. Kui palju kodanikke

teab sellest, mis saab reoveest pärast majast väljumist? Väga paljud ei kujutle üldse, mida kõike tuleb teha, et kindlustada reovee äravoolu ja vältida ühtlasi ka haigusi. Reoveega käsitsemist demonstreeriti seks erilisel mudelil, vee kurnamist näidati sellekohasel filtrimudelil ja lõpuks näidati reoveest saadavate kuivainete väärtust põllunduses ja aianduses.

Transpordiosakond näitas avaliku transpordi alal viimase poolesaja aasta jooksul tehtud edusamme, milliseid mugavusi on loodud sõitjatele, autobuste mitmesuguseid tüüpe jne.

Rahandusosakond demonstreeris mitmesuguseid arve- ja muid masinaid, mida tarvitatakse töö juures arvudega opereerimisel ja statistiliste andmete saavutamiseks, millele rajada makse. Nii oli näha arvetšeki-, kirjutus-, palgamaksmis-, kopeerimis-, trükkimis- ja aadresside kirjutamise masinaid. Viimase masina töötamisel võis näha, kuidas mõne tunniga kirjutati 60 000 maksniku aadressi, milleks masinata kuluks mitu nädalat.

Gaasi- ja elektriosakond on võimeline alati hiilgavalt esinema oma ala demonstreerimiseks, kuid sellel näitusel oli osakonna ülesanne näidata tarvitajaile, kui õnnelikud nad on 1937. a., milliseid suuri edusamme on teinud gaasindus ja elektrindus, võrreldes sellega, millega pidid rahulduma nende vanemad.

Lõpuks võiks veel peatuda kogukonna sekretariaadi juures. Vanad linnaplaanid, pergamentürnikud ja vanad raamatud illustreerisid linna ajalugu ootamata huvitavalt. Seda tõendasid sajad küsimused, milliseid esitati näituse külastajate poolt väljapanekute juures seletusi andvaile ametnikele. Need küsimused tõendasid ka, et linna elanikkonnas on väljapanekud äratanud ootamata suurt huvi oma linna ajaloo vastu ja et see huvi võib tungida elanikkude laiemasse kihtidesse, sidudes kodanikke nägematute, kuid tihedate sidemetega oma kogukonna elu-oluga.

Selliseid näitusi on korraldatud Inglismaal, nagu algul juba tähendatud, alles mõne aasta jooksul, nii et selle mõju elanikkonnale avaldub vaid mõne aja pärast ehk juhtumel, kus mõne tähtsa uuenduse teostamiseks on vaja elanikkonna laiemate kihtide toetust ja arusaamist.

Rahvusvahelise linnade- ja kohalikkude valitsuste liidu viimase kongressi puhul oli Berliinis 7.—21. juunini 1936 korraldatud näitus nimetuse all „Saksa kogukond“ („*Deutsche Gemeinde*“), mis pidi andma ülevaatliku pildi Saksa linna- ja maakogukondade struktuurist ja väga mitmekesisest ülesandest mitte ainult rohkearvulisile väliskülalisile, vaid peamiselt just oma kodanikele. Näitus jagus kahte suurde osakonda: õpetlikku ja praktilisse.

Juhitud mõttest, et iga kodaniku elu sünnist kuni surmani on seotud kogukonnaga, jagus näituse õpetlik osa omakord järgmisesse alljaotusisse:

- I. Katkendeid Saksamaa kogukondade tuhandeaastasest ajaloost.
- II. Kogukonnaomavalitsuse põhilused.
- III. Kasvatus ja õppetöö.
- IV. Hoolekanne ja tervishoid.
- V. Varustusmajandus (gaas, vesi ja elekter).
- VI. Liikleemisala.
- VII. Asundus ja korter.
- VIII. Kultuuriala.
- IX. Omavalitsus enne ja nüüd Münchenis.
- X. Saksa linnad ja maastikud.

Praktilises osas käsitleti kogukondade suhteid kaubanduse ja käsitööstuse üksikute harude, samuti ka tööstuse ja üldise rahvamajandusega.

Näitusel oli suur edu. Seda külastasid rohkearvulised ekskursioonid mitmest maakohast ja provintsist, rääkimata Berliini elanikkonnast. Kogukonnaomavalitsuse töö tulemuste heatahtlikuks hindamiseks ja kujutlema saamiseks ta töö meetodeist, ülesannete mitmekesisusest ja kuidas maks-

nikkude poolt kantud ohvrid tulevad neile enestele tagasi mitmesuguste kogukonnavalitsuse poolt pakutavate hüvede näol — selleks on näitus väga palju kaasa aidanud.

Osa linnu mitmes riigis on teinud omale ülesandeks iga aasta või suuremate ajavahe- mikkude järele avaldada trükis ülevaateid oma tegevusest. Kuid sageli on sellised ülevaated väga kuivad ja igavad, nii et nende lugemine ei paku harilikule kodanikule kuigi suurt lõbu. Seepärast on mõnes kohas püütud anda tegevusülevaatele rohkem meeldivat välimust ja õpetlikumat sisu, et maksnikud õpiks tundma kogukonna asjaajamist ja tööd ning suudaks siis ka hinnata kogukonna rahanduslikke tarvidusi.

Et aidata kogukonnavalitsusile kaasa selle uue suuna arendamisel ja nende vabanemisel senisest rutiinist, korraldas Londoni kommunaalkuukiri kogukondade tegevuse ülevaadete võistluse ja määras kuldauraha Inglis- ja Šotimaa linnade huvitavaimale ülevaatele. Võistluse patrooneks olid tuntumad omavalitsustegelased, eesotsas rahvusvahelise linnade- ja kohalikkude valitsuste liidu esimehega George Montagu Harris'ega.

Et kergendada nii ülevaadete koostajate, kui ka hindajate tööd, püstitati kaksiküm- mend tingimust, kusjuures iga tingimuse täitmine andis 5 punkti. Need tingimused olid järgmised:

- I. Avaldamise kuupäev.
  1. Kiirus.
- II. Levitamine.
  2. Kirjad (propaganda).
  3. Väljajagamise kord.
- III. Ülevaate välimus.
  4. Formaati ja kaaned.
  5. Paber ja kiri.
  6. Faktide esiletoomine.
  7. Esiletoomise meeldivus.
  8. Materjalide korraldamine.
- IV. A. Illustratsioonid.
  9. Tabelid ja arvud.
  10. Statistika, diagrammid ja skeemid.
  11. Kaardid ja vaated.

- B. Teksti koostis.
  12. Sisukord.
  13. Linna kodukord.
  14. Kavatsused.
  15. Tulemused.
  16. Ulatus.
  17. Kirjanduslik väärtus.
  18. Ainete järjestus.
  19. Peatükkide tasakaal.
  20. Propaganda väärtus.

Seega andis kõigi tingimuste täitmine 100 punkti.

Kuldauraha määrati Manchesteri linna 300-leheküljelise ülevaate eest, milline kandis pealkirja „Kuidas valitsetakse linna“. Sealjuures aga selle kirjastamise kulud olid väikesed, sest suur osa kulusid kaeti tuludega kuulutusist. Ülevaade aga iseendast tunnustati asjatundjate poolt väärtuslikuks teoseks, sest seal on väga kujukalt esile toodud kogukonna töö edu mitmesuguseil aladel. Teoses leidub hulk väga tabavaid illustreerimisi ja juba need üksi suudavad äratada maksnikes huvi kogukonnaprobleemide vastu ja näitavad piltlikult, mida kogukonnaomavalitsus pakub maksnikele nende poolt tasutud maksude eest. Mainitud Londoni kommunaalkuukirja arvamuse järgi suudab selline ülevaade, kui Manchesteri oma, väga edukalt ja soodsalt mõjustada avalikku arvamust.

Lõpuks võiks küsida, mida meie linna- ja aleviomavalitsused võiksid teha, et elanikkond suhtuks omavalitsusisse suurema arusaamisega ja hindaks õiglasemalt nende tööd. Osa tööd on siin juba tehtud. Näiteks annavad mõned linnad igal aastal välja ülevaateid oma tegevuse kohta ja aeg-ajalt ilmub ajakirjanduses katkendilist informatsiooni linna- või aleviomavalitsuse otsuseist ja kavatsusist. Ja see on ka kõik! Kuid võiks tulla kaalumisele küsimus, kas mitte korraldada vabariigi 25-aastase iseseisvuse juubeli puhul ka meil linna- ja aleviomavalitsuste näitust, et näidata laiemale ringkonnadele linna- ja aleviomavalitsuste saavutisi iseseisvusajal. Ja näidata oleks väga palju, sest on teostatud palju huvitavat ja kasu-

likku, mida aga ei osata sageli täheldada ja hinnata õieti. Aga peale selle peaks meie keskmised linnad hakkama mõtlema kas või kokkuvõtlikkudegi ülevaadete avaldamisele ja kõigil linnadel tuleks tõsiselt arutada

jooksva informatsiooni andmise viisi põhjaliku ümberkorraldamise küsimust. Volikogude valimised seisavad ees 1939. a. ja selleks ajaks oleks väga tähtis juba aegsasti informeerida valijaskonda oma saavutisist.

Z.

Leedu linnade elust ja probleemidest.

Koostanud leedu kirjanik J. M.-N.

Leedu linnade liidu häälekandjas „Savi-valdybe“ käsitleb J. Mz. ühte unustatud tähtsat küsimust, nimelt rahvasaunade küsimust. Meenutades Leedu linnaomavalitsuste aktiivsust liiklemise, hariduse ja tervishoiu alal, kutsub autor avama „ uut lehekülge ja kirjutama sinna uue töö“, sest aktuaalseimaks küsimuseks linnaomavalitsusile osutub kahtlematult saunaküsimus. Nagu on selgunud, on kõigis asulais, kus elanikkude arv on vähemalt 10 000, olemas saunad, milliseid peavad eraisikud. Selliste „ettevõtete“ omanikud ei teeni halvasti, kuid suuremalt jaolt ei vasta need saunad ei tehnilisile ega ka tervishoiunõudeile. Asulais aga, kus elanikke on vaid 1000—2000, puuduvad saunad üldse. Eraisikud ei soovi mahutada kapitali sellisesse väikesesse ettevõttesse. Linnaomavalitsused aga mõtlevad palju mitmesuguseist suurist töist, nagu oma elektriijaama ehitamisest jne., kuid unustavad sealjuures sauna, selle inimese tervishoiu tähtsaima allika, asutamise. Autori arvates, ei tohiks mitmesuguste kultuuriliste probleemide juures unustada vett ja seepi. Kuna moodsate haiglate ja sanatooriumide ehitamine nõuab suuri summasid ja ka toetust riigi käest, on saunade ehitamine võrdlemisi odav. Autori kalkulatsiooni järgi hea sauna ehitamine, mis vastaks moodsa tehnika nõudeile, maksuks 100 000—150 000 litti (1 lit = 62 senti). 10 000—15 000 elanikuga linnades peaks olema vähemalt 2—3 sauna.

Ins. P. Drasutis käsitleb Leedu elektrifitseerimise probleemi.

Rõhutades riigi elektrifitseerimise erilist

aktuaalsust, määrab autor lähemad ülesanded, milliseid tuleb lahendada uue algatusega. Peasihiks on varustada Leedu elanikke küllaldase elektrienergiaga, mis omakorda suurendab riigi majanduslikke võimeid. Autor aga hoiatab liigse optimismi eest, manitseedes suhtuma probleemi tõsiselt ja töötama vaid reaalsuse piires, seda enam, et iga elektrifitseerimine nõuab suurt kapitali. Pole alati kaaluvad välismaa teadumused, vaid esimeses järjekorras tuleb õppida lähemalt tundma Leedus olevaid võimalusi ja erinevusi. Kõigepealt tuleb selgitada, mida evitakse, ja alles siis ehitada vajalikku vastavalt jõule ja seda, mida on võimalik tõeliselt teostada. Alata tuleb riigis olevate jõuallikate selgitamisega, millises maakohas need asuvad ja millist reaalselt jõudu need endast kujutavad. Autor arvab, et sellel alal on vähe tehtud ja vihjab mõnedele omavalitsusile, kellel on esinenud neid raskusi just seetõttu, et on hakatud teostama teoreetilisi kavu, ilma et oleks enne selgitatud looduslikke jõuallikaid. 1935. a. asutati Leedus „Leedu energiakomitee“, millist autor hindab väga positiivselt. Selle komitee abil, kes on varustatud heade eriteadlastega, võib juba lähemal ajal alata praktilisi elektrifitseerimistöid ja töötada välja üldkava Leedu varustamise kohta elektrienergiaga. Ins. P. Drasutis peab tarvilikuks enne õppida tundma kava ja alles siis alustada ehitamist, sest võib juhtuda, et kui jaam on ehitatud valmis, siis alles hakatakse otsima tarvita- jaid. Edasi juhivad autor tähelepanu elektritariifide kujundamise raskusile. Autor tsiteerib mitmesuguseid andmeid tariifide kohta

välismaail, millised andmed on avaldatud prantsuse kuukirjas *L'Information* ja millest nähtub, kui suurelt erinevad need andmed Leedu majanduslikest oludest.

Elektrifitseerimist võib teostada Leedu kahte viisi: kas ehitada üks suur keskjõujaam, mis võiks varustada energiaga kogu riiki, või ehitada ringkonnajaamu, mitmesuguse võimega, vastavalt kohalikele oludele. Autor eelistab teist viisi.

A. Vabalas juhib tähelepanu neile materiaalsele hüvedele, milliseid annab rüügile turism. Näiteks Helveetsial on turismist ümarguselt 300 000 000 kuldfranki tulu aastas. Leedus levib ka turism, mis on seletatav eduka välispropaganda ja selle erilise nähtega, et paljud välismaalased, kes elunevad kõrge kultuuriga mais, otsivad „ürgloodust“. 1927. a. oli Klaipeda kuurortides 10 000 välismaalast ja nende arv kasvas 1935. a. 17 000-ni. Suure tähtsuse evib turismipropaganda siseriigis, mida aga tuleks elustada ja korraldada ümber. Praegusel korraldusel on suuri defekte. Kõigepealt puudub korralik informatsioon ja eriti propagandaprospektid võõrkeelis. Peale selle oleks väga tarvilik ehitada mitmes kohas Leedus võõrastemaju. Suureks puuduseks loeb autor turismiautobuste puudumist, millega võiks teha ringreise. Pole olemas häid turismiplakateid, kuid sellel alal on siiski juba mõnda tehtud. Nii korraldas raudteevalitsus hiljuti plakate võistluse, kus auhinnati kolm plakatit. Leedu turismiühing kavatses kirjastada detailset Leedu reisijuhti, korraldada võistluse parima loodusliku kirjeldava artikli saamiseks, korraldada turismipropaganda-nädalat, trükkida piltpostkaarte. On ette näha raudteetariifi alandamist turistele. Ka omavalitsused on hakanud juba pöörama tähelepanu uute võõrastemajade ehitamisele. Lähemas tulevikus kirjastab Leedu turismiühing teose „*Zarasu Kraštai*“ („Zarasai maa“), loodusliku ilu kirjeldise Leedust, kui turismimaast, millest on eriti huvitatud rootslased!

Leedu siseministeriumi omavalitsuste-departemangu poolt on avaldatud andmed

Alytuse ja Šiauliai linna revideerimise kohta. Revideerimisaktis on tähendatud tähtsamad puudused nende linnade asjaajamises.

Nii oli Alytuses materjalideraamat puudulik. Kõigi materjalide kohta jäetakse kolm arvet: mitmesugused materjalid, metsamaterjalid, elektrilambid. Mitmesuguste materjalide arves figureerivad tsink, tsement, sil-lutuskivid, bensiin, raud, ventilaatorid, laud ja muud. Samade arvete raamatu põhjal ei saa teha järeldust selle kohta, kui palju oli laos seda või teist materjali, sest raamatus figureerivad vaid üldised andmed. Näiteks on kantud sisse — „mitmesugune ehitusmaterjal vanadekodu remontimiseks“. Milline see materjal oli ja kui palju teda nimelt oli — ei näidata, on toodud vaid selle üldine väärtus. Elektriarmatuuride arves on kantud sisse märke „mitmesuguseid lampe 723 liti 30 santimeetri eest“. Pole näidatud lampide sorte ega üksikuid hindu. Metsamaterjalide väljaandmisel märgitakse vaid, millise summa eest on materjale antud välja, kuid mitte seda, millist nimelt. Linna kinnisvarade raamatus leidub sissekanne: „Puu ümbertöötamise töökoda Kaunase tänaval ühes krun-diga“. Kui palju on maad ja milline on hoon- väärtus, seda pole aga märgitud. Inventariraamatus, mida on nähtavasti kontrollitud, leidub ääri märkusi „pole“, „kulutatud“. Arveil ja muil dokumentidel pole märgitud raamatute lehekülgede numbrid, kuhu on materjal sisse kantud.

Omavalitsuste koolihoonete ehitamist käsitleb oma artiklis Sniegulis.

Omavalitsuste eelarveis esineb suurima kuluna koolihoonete ehitamine. Eriti elavaks muutus tegevus sel alal alates 1934. a., mil omavalitsusile anti luba võtta 5% suurune lisamaks rüügamaksudelt enda kasuks. See lisamaks annab omavalitsusile aastas ligi 1 000 000 litti, millest maavalitsused saavad 800 000 litti ja esimese järgu linnad ümarguselt 200 000 litti. Koolihoonete ehitamise seaduse järgi nende hoonete püstitamine ja kapitaalremondi teostamine on tehtud maavalitsuste ja esimese järgu linnade, kui rahan-

duslikult tugevamate, ülesandeks. Teise järgu linnades aga on koolimajade ehitamine vähe edenenud. 10 aasta jooksul on neis ehitatud vaid 2—3 koolihoonet. Sealsamas on aga maavalitsused teotsenud väga energiliselt: mõned neist on ehitanud aastas isegi kümneid koolimaju. Näiteks Panevežyse maakonnas on 1930.—1935. a. jooksul iga aasta ehitatud 10 koolihoonet. Kahjuks aga esineb neis hooneis ka puudusi, sest omavalitsused ei pea alati kinni koolihoonete standardtüüpidest, mistõttu tekivad konfliktid keskvalitsuse, koolinõukogude ja koolide järelevalveorganite vahel. Sageli puudub ka ehitamise juures küllaldane tehniline järelevalve. Keskvalitsuse poolt on välja töötatud koolihoonete üksikasjalised projektid, millised vastavad nüüdisaja nõudeile ja omavalitsusilt hakati nõudma ehitusjärelevalve kõvendamist. Koolimajade ehitamise rekordiliseks aastaks tuleb pidada kahtlemata 1934. a., mil omavalitsused püstitasid 146 uut koolimaja, neist 25 kivist ja 121 puust, ja millised maksusid 2 500 000 litti. 1933. a. aga ehitati vaid 69 koolimaja, neist 14 kivist ja 55 puust, ja need maksusid kokku 1 500 000 litti. Selle suure summa hankimiseks saadi laenu riigihoiukassast 800 000 litti ja haridusministeeriumilt toetusena 300 000 litti. 1935. a. püstitasid omavalitsused 141 algkoolimaja, neist 24 kivist ja 117 puust. Nagu neist arvudest nähtub, eelistavad omavalitsused puuhooned, mida igatahes ei saa pidada otstarbekohaseimaks. Lähimail aastail seisab ees veel 1500 koolimaja ehitamine, milleks kulub palju ehitusmaterjali. Kui ka edaspidi jääb püsima puumajade ehitamise tendents, siis selle all kannatab tunduvalt mets, mida Leedu pole sugugi üleliia palju. Palju ratsionaalsem oleks kivihoonete ehitamine. Kuigi nende ehitamise kulud on 80—100% kallimad puuhoonete ehitamise kuludest, ei nõua nad siiski nii palju remonti. Kuid nende ehitamist võib teha palju odavamaks, kui ise ehitada telliskivitehaseid, nagu seda on teinud mõned omavalitsused. Üldse vajab Leedu 2700 koolimaja, mille ehitamine maksab umbes 46 000 000 litti. Arvestades

Leedu rahalisi võimalusi, võiks koolimajade ehitamise kava teostada 30 aasta jooksul ja sealjuures tõsta ehitamise intensiivsust 100% võrra, kandes ühtlasi hoolt selle eest, et koolihooned oleksid igal pool hea valgustusega ja üldse korralikud. Hoonete ehitamise odavnemiseks tuleks teostada ehitamise rationaliseerimist ja omavalitsused peaksid ehitama endale rohkem telliskivitehaseid. Peale selle, et kindlustada järjekindlust koolihoonete ehitamisel, oleks tarvilik luua omavalitsuste juures eriline koolimajade ehitamise fond, kuhu võiks arvata eelarvete vabanevad üürisummad juhtumeil, kui kool asub üürimajast omavalitsuste poolt püstitatud erihoonesse.

Omavalitsuste poliitika töölistiksimuses võtab vaatluse alla K. J.

Viimasel ajal on nii Leedu ajakirjanduses kui ka valitsuse ringkondades saanud väga aktuaalseks töölistiksimus. Rohkearvulises diskussioones ajakirjanduses on mitmelt poolt toonitatud, et Leedus pole olemas sotsiaalset küsimust. Kuid ka need, kes seda väidavad, teevad seda teatud reservatsiooniga. Tuleb nimelt tähendada, et Leedus pole sotsiaalset küsimust selles maastaabis, nagu arenenud tööstusega riikides. Osalt on see ka õige. Kuid ka Leedus on siiski oma väike sotsiaalne küsimus, mis aina teravneb, kui jätta selle küsimuse arenemine ta enda hooleks, ilma et võetaks käsile abinõusid ta otstarbekohaseks lahendamiseks. Korraldada sotsiaalset probleemi ja pehmenada selle teravust võib kahte viisi: kas takistada kapitali tugevnemist või parandada tööliste olundit. Esimene viis tuleb jätta kõrvale igasuguse diskussioonita. Vastuvõetavam on teine viis, kuid ainult teatud tingimusi. Kõigepealt tuleb luua selline olund, et kaoks „puhastverd“ proletariaat. Üheks teeks osutub siin töölistele elumajade soetamine. Praegu on see küsimus kaalumisel valitsuses ja kui seda suudetakse lahendada rahuldavalt, siis sellega mõjustatakse väga soodsalt tööliste majanduslikku olundit. Siin võivad aidata palju kaasa ka omavalitsused, kuigi siin on kuulda

põhimõttelisi vastuvaidlusi. Kuid tekib just kui probleemi teine külg — abistada neid, kellel on juba väike omand — kinnisvara. Näiteks tööline on majanduslikult veidi tugevnenud ja on endale linna piires suutnud soetada väikese maja ühes aiaga. Ruumid on nii kitsad, et neis võib vaid suure vaevaga eluneda omanik oma perekonnaga. Tal on vaid nii-öelda katus pea kohal ja muud midagi. Kuid vaatamata sellele peab ta maksma makse. On veel hea, kui „majaperemehel“ on tööd, kuid kui seda pole, siis on ta seisund palju halvem kui tööta töölisel, kellel pole oma katust pea kohal. Sellist isikut koheldakse juba kui „buržuad“ ja „majapere-meest“. Asja oli ühes linnas selline juhtum, kus oksjonil müüdi maha selline majake tasumatajätud maksu eest, milline võlg — 100 litti — tekkis tööpuuduse ajal. Ja majake müüdi 350 liti eest. Pole kahtlust, et sarnaseid juhtumeid on palju. Tekib küsimus — kuidas selline kannatada saanud tööline vaatab omandiõigusele ja sellele süsteemile, mis temalt võttis tema tillukese varanduse? Siin võivad omavalitsused teha palju, loobudes maksu sissenõudmisest tingimusel, et ka riik seda teeks oma osa kohta. Nii kõneleb kaine mõistus. Tõsi, me peame kinni hoidma põhimõttest, et mitte ühtegi ühiskonnakihti ei tohi eelistada. Kuid vähegi avarama silmaringi juures pole suur õnnetus, kui omavalitsus paneb sellise väikese omaniku maksukoorma linna suurte kinnisvarade omanikkude õlule. Sel teel saab kaasa aidata sotsiaalse õigluse võidulepääsule ja ühtlasi sotsiaalse vihavaenu allika sulgemisele. Kui nüüd arutada omavalitsuste töolistel olundit, siis peab kõigepealt juhtima tähelepanu sellele, et praegu pole olemas statistilisi andmeid selle kohta, palju on töölisi omavalitsuste ettevõtteis. Võib arvata, et nende arv on siiski kaunis suur ja kui siia juurde arvata veel alalisi töölisi, siis ulatub töolistel üldarv kahtlematult mitme tuhandeni. Talvel, avalikkude tööde ajal, tõuseb nende arv kuni 15 000—20 000-ni. Kahjuks, leidub nende töolistel seas rahutut elementi, kes kutsuvad esile konflikte ja streike. Kuid peab tähen-

dama, et mõnikord jääb mulje, et ka omavalitsused ei seisa tarvilikul kõrgusel. Ühel juhtumil töölised hakkasid streikima ja esitasid nõudmisi, milliseid oleks võinud kergesti rahuldada konflikti tekitamata. Kuid omavalitsused pole siiski küllalt painduvad oma poliitikas töolistel suhtes. Politseiliste abinõudega ei saa alati lahendada igat küsimust.

Omavalitsuste abi tuletõrjetöös käsitleb ins. P. Drasutis.

Leedu iseseisvuse 20 aasta jooksul on tehtud väga palju tuletõrje alal. On loomulik, et praegune olund pole veel kaugeltki eeskujulik, sest igal pool pole olemas välja valitud tuletõrjekomandot, kes oleks varustatud tuletõrjetechnika viimase sõna järgi valmistatud tulekustutusvahenditega. Seda takistavad majanduslikud olud. Kuid juba nüüd, tutvudes Leedu tuletõrjendusega lähemalt, võib nentida head organisatsiooni. Sealjuures on aga ka puudusi. Suurimaks puuduseks tuleb pidada kahtlematult mitmete tuletõrjeorganisatsioonide teotsemist ühes rajoonis, milline nähe on sageli tingitud egoismist, mis takistab kõigi tuletõrjeorganisatsioonide ühinemist. Siin võib võtta eeskujuna Eestist, kus igas rajoonis võib teostada vaid üks organisatsioon. Kahtlematult tuleb ka Leedus teostada oma tuletõrjeorganisatsioonide kontsentreerimist. Sellise tööga on maaomavalitsused juba teinud algust ja hakanud organiseerima tuletõrjekomandosid järgmise põhimõtte järgi:

Kõigepealt püütakse rakendada tööle elukutselisi tuletõrjujaid, kes on küllalt vilunud, et instrueerida tuletõrjetechnika alal. Omavalitsuste kohus on toetada igapidi selliseid asunikest koosnevaid komandosid. Võib loota, et Leedu tuletõrjeselts, kui elukutseliste keskorgan, töötab koos asunikude komandodega ja selline koostöö aitab tõhusasti kaasa selleks, et need komandod lühikese ajaga omandavad elukutseliste tuletõrjujate vilumuse, mis on kahtlematult suureks kasuks rahva üldhuvele.

Omavalitsuste eeskujulikust tööst kirjutab õpetaja J. Strimaitis.

On olemas omavalitsusi, kes teevad väga palju rahvahariduse alal: leiavad tarvilikke ressursse koolimajade ehitamiseks, korraldavad õhtukursusi ja toetavad rohkesti mitmesuguseid kultuurilisi üritusi. See tuleb sellest, et asja juurde on kogunenud inimesi, kes tunnevad suurt huvi hariduse ala vastu. Viimasel ajal on jõutud arusaamisele, et algkooles on vaja anda lastele rohkem lugemismaterjali. Tung raamatute lugemiseks ja otse nälg selle järgi on nii suur, et koolide raamatukogudes tekivad sageli „enampakkumised“, eriti juhtumel, kui keegi õpilane on saanud kaks huvitavat raamatut. Ehk mõned lapsed loevad läbi raamatukogu kõik raamatud ja siis hakkavad piinama õpetajaid palvetega hankida lugemismaterjali. Ja kui sellise õpilase käest küsida loetud raa-

matu sisu, siis võib ta jutustada selle väga üksikasjaliselt. Sama olund on lastekuukirjadega. Juhtub sageli, et kui hommikul anda värske number, siis peale lõunat on see juba loetud läbi ja teisel hommikul ilmub õpilane palvega järgmise numbriga. On tõesti kurb vaadata, kuidas laps ei saa nautida armsa kuukirja lugemist mõne liti puudumisel, et tellida ise endale seda kuukirja. Mõned maakonna- ja linnaomavalitsused saavad aru õpilaste seisundist ja tulevad neile abiks, tellides oma kõigile koolidele laste kuukirja „*Krežgute*“ („Pääsuke“). See ilus eeskuju väärib järeleaimamist. Vaeseile omavalitsusile ei tee kuukirja tellimine suuri kulusid, kuid tuhandeid lapsi varustatakse lugemismaterjaliga. Kuukirja numbrid lähevad käest kätte ja mitte ainult jooksva aastal, vaid senini, kuni need laguvad täielikult.

Üürihinnad Soome linnades 1937. a.

A. Gustavson.

Eelmiste aastate eeskujul korraldas Soome sotsiaalne uurimiskontroll („*Sosiaalinen Tutkimustoimisto*“) ka 1937. a. korteriolude ja üürihindade uurimise Soome linnades. Uurimus hõlmab ainult vähemaid kortereid: 1 toast — 3 toani, köögiga. Uurimuse tulemused on avaldatud sotsiaalministeeriumi kuukirjas „*Sosiaalinen Aikakauskirja*“ nr. 10 — 1937 ning neist nähtub, et üürihinnad näitavad viimase paari aasta jooksva tõusutendentsi. Üldse on pealinnas üürid

märksa kõrgemad kui teisis linnades, mis on tingitud Helsingi võrdlemise kõrgest elustandardist, kuid ka korterite suuremaist mugavusist. Nii oli Helsingis 60,4% kõigist korteritest varustatud keskküttega, Viiburis — 34,9%, Lahtis — 33,1%, Turus — 23,4%, Hämeenlinnas — 22,9%, Kotkas — 19,1% jne. Kui arvestada kõiki Soome linnu, siis oli keskmiselt 1-toalisest korterist umbes 22%, 2-toalisest — 34% ja 3-toalisest — 37,5% keskküttega.

Keskmine kuüür 1937 (Smk.).

L i n n	Kööktuba		1 tuba ja köök		2 tuba ja köök		3 tuba ja köök	
	Kesk-kütteta	Kesk-küttega	Kesk-kütteta	Kesk-küttega	Kesk-kütteta	Kesk-küttega	Kesk-kütteta	Kesk-küttega
Helsingi	301	522	495	741	732	1051	947	1398
Tampere	219	402	362	615	566	930	773	1360
Turu	209	428	362	671	560	838	759	1170
Viiburi	160	377	285	489	447	721	654	1041
Loviisa	98	—	181	—	319	—	426	—
Raahe	85	—	152	—	265	—	505	—

Eelnevas tabelis on toodud keskmised kuuüürid 1937. a. neljas suuremas ja kahes väheimas linnas. Viimaseis on üldse odavamad üürid Soomes, kuna Viiburi üürihinnad vastavad enam-vähem teiste, tabelis esitamata linnade keskmisile üürihindadele.

Järjestades Soome linnu üürihindade kõrguse järgi rühmisse, saame järgmise pildi:

Kui arvestada keskkütteta kortereid, siis kõikusid Helsingis üürihinnad 1 toa kohta 237—301 Smk. vahel. Turus, Tampere ja Kotkas oli vastavalt 1 toa üür 181—218 Smk. Järgmise kallidusrühma moodustasid õige palju linnu, nagu Viiburi, Sortavalla, Kuopia, Vaasa, Oulu jne., kus 1 toa üür kõikus 140—180 Smk. vahel. Alla 100 Smk. oli 1 toa üür Loviisas, Uusi-kaupunkis, Kaskös, Raahes jne.

Keskküttega kortereis oli 1 toa üür Helsingis 350—522 Smk. vahel.

Üüride liikumisest viimase 5 aasta jooksul annab ülevaate järgmine tabel:

Kuigi korterihinnad näitavad viimaseil aastail tõusu, on need siiski veel märksa madalamad kui 1927. a., millal üürihinnad saavutasid Soomes keskmiselt maksimaalse kõrguse.

Kui võtta 1927. a. üürihinnad = 100, siis 2 toa ja köögiga keskkütteta korteri üürihinnad olid:

L i n n	1936. a.	1937. a.
Helsingi	70	71
Tampere	85	83
Turu	80	89
Viiburi	77	78
Oulu	86	88

Ainult 1-toaliste korterite üür ületas mõnes üksikus linnas 1927. a. taseme, nii Tampere 11% ja Vaasas 12%.

2 toa ja köögiga korteri keskmine üürihind 1933—1937.

L i n n	K e s k k ü t t e t a					K e s k k ü t t e g a				
	1933. a.	1934. a.	1935. a.	1936. a.	1937. a.	1933. a.	1934. a.	1935. a.	1936. a.	1937. a.
Helsingi	742	700	699	719	732	1028	980	970	988	1051
Tampere	519	494	498	583	566	782	717	824	997	930
Turu	513	480	472	502	560	803	660	689	759	838
Viiburi	437	418	410	440	447	690	622	628	705	721
Oulu	436	433	438	489	500	—	—	—	—	—

Kogukondade eelarveõiguse reform Saksamaal.

4. septembril 1937 teostati Saksamaal reform, mida juba oodati pikemat aega ja millest olid huvitatud nii kogukonnad, kui ka riigivalitsuse organid, samuti ka Saksa kogukondade liit. Reformi vajadusest on palju kirjutatud ja ühtlase korra puudumine tekitas väga suuri raskusi kommunaalrahanduse põhjalikuks võrdlevaks uurimiseks, sest põlnud olemas mingeid üldisi sunduslikke norme, mis oleksid kõiki kogukonna valitsusi kohustanud koostama ühtlaselt oma eel-

arveid ja rahalisi aruandeid. Sellel alal valitses suur erinevus ja oli raske leida kümnekond kogukonda mitmest osariigist ja provintsist, milliseid oli võimalus võrrelda mitte ainult formaalselt, vaid ka sisuliselt, sest just selle poolest olid suurimad lahkiminekud kogukondade vahel. Kõnesolev reform puudutab vaid üle 3000 elanikuga kogukondi ja hakkab kehtima alles 1. aprillist 1938. Loodetavasti luuakse lähemal ajal ka väiksemaile kogukondadele üldine

eelarvete ja aruannete koostamise viis ja seega pannakse siis üle riigi kehtima ühtlane kord. Eelkäijaks valitsuse kõnesolevale määrusele oli 5. mail 1936 kehtimapanud määrus kogukondade tagavarasummade kohta, mis osaliselt juba reformis kogukondade rahandust ja on praktikas osutunud väga tähtsaks. Reguleerimist ootavad aga veel kogukondade krediitindus, nende varanduste majandamise, kassa- ja raamatupidamise üldjuhiste ja arvete kontrolli alad. Suurt kasu, mis reform toob kaasa kaudselt rahamiteadusele ja kogukondade rahanduspoliitikale, võib täiel määral hinnata alles mõne aasta pärast.

Kui nüüd astuda lähemale 4. septembri 1937 määrusele, siis nähtub, et see käsitleb kõigepealt — § 1. — eelarve jaotamist kahte ossa — korralisse ja erakorralisse. Ühes sellega on ka lõplikult selgitatud tagavarasummade arvestamise ja tarvitamise viis, määrates kindlaks, et teatud summade võtmist tagavarakapitalist, mida pole vajatud mõne erakorralise ülesande teostamiseks, tuleb teostada korralise eelarve kaudu, kuna summa võtmine sellisest tagavarakapitalist, mida korjati eesmärgiga katta erakorralisi ülesandeid — erakorralise eelarve kaudu.

Erakorralisiks tuludeks arvatakse tulud laenudest, kogukonna varanduse võõrandamisest (välja arvatud vallasvara tarvitamine kogukonnavalitsuse jooksvaiks tarbeiks) ja lõpuks, summade ammutamine erakorraliste ülesannete tagavarakapitalist. Tähelepanuväärne varanduste majandamise alal on see, et kogukonna varanduste võõrandamisest saadud tulude tarvitamine samasuguste varanduste uuestisoetamiseks või nende summade arvestamine kapitalide juurde ei kanta läbi korralisest ega erakorralisest eelarvest.

Eelarve, kui majapidamise kava, koosneb tulevikus igal pool kahest osast: üldkavast ja erikavust, millised koostatakse lahuse nii korralise kui erakorralise eelarve jaoks. Iga üksiku administratiivala kohta tuleb koostada detailkavad, milles on teostatud

gruppidesse, osisse ja tarbekorral lõikudesse jaotamine ja kava lõpus tuleb näidata puustastulu või kulu, samuti ka tasakaalustamine, jäägid ja puudujäägid. Määrus on rajatud brutoeelarve-põhimõttele. Korralise eelarve jaotamiseks gruppidesse on ette nähtud vaid üldine lahtriskeem, milles on olulisem allajaotus jooksvaiks ja ühekordseiks tuludeks ja kuludeks ja viimased jaguvad omakorda administratiiv-, palga- ja asikuludeks. Kogukonna tegevusel majanduse ala ettevõtteis ja asutuses võib siiski loobuda sellisest jaotusest.

Määrus nõuab, et eelarve juurde oleks lisatud ka seletuskiri, milles peab andma ülevaate kogukonna rahandusest jooksva aastal, samuti analüüsima väljavaadet tulevaseks aastaks. Peale selle lisatakse eelarvele veel juurde seletused selliste kulude krediidi kohta, millised, olgugi, et on tähendatud eelarve mitmes erijaotuses, kuid tarvitamine toimub ühe asutise poolt, ülevaade maksude laekumise kohta, samuti ka riigi- ja provintsimaksudest osa üleandmise kohta viimasel viiel aastal ja ka jooksva aastal, ja lõpuks maksustamiskava.

Mööduandvaks kogukondade eelarve jaotusel on ametlik muster.

Eriti tähtis on eelarvekavas tulude ja kulude arvestused. Eelarves tuleb näidata kõiki eelarveaastal loodetavaid tulusid ja kulusid, sealjuures peab ka arvestatama kulude tagasimakse kogukonnavalitsuse osakondade ja ametite vahel. Üleminevad, samuti ka ülalmainitud varanduste müügist saadud summad eelarvesse ei võeta. Seda võrd, kui võrd võimatuks osutub tulude ja kulude arvutamine, tuleb neid hoolsasti kalkuleerida, võttes aluseks eelmise aasta andmed.

Eriti nõutakse, et eelarve peab olema tasakaalustatud. Kui on karta puudujääki, siis võib pürjermeister võtta eelarvesse vabatahtlikke ja uute ülesannete täitmiseks vajalikke kulusid vaid siis, kui neist loobumine kas üldiselt huves või kogukonna erilise seisundi tõttu on kahjulik.

Erakorralisse eelarvesse võib võtta vaid kulused, mis täiel määral kaetakse erakorraliste või osaliselt korralise eelarve tuludega.

Eelarve bruto-põhimõttest tehakse erand kogukonna majandusliikude ettevõtete suhtes; siin võetakse eelarvesse ainult nende tegevuse oodatav tullemus — kas kahju või puhastulu.

Tulude sidumine kindla otstarbega on lubatud vaid neil juhtumil, kus see on tehtud kohuslikuks seadusega, või järelevalveorgani määrusega, või sõltub juba tulude iseloomust või allikaist.

Kulude vastastikkune või ühekülgne katmine on lubatud osakondade või ametite vahel vaid siis, kui kulude otstarbil on tihed administratiivne ja orgaaniline side. Mis puutub ülekantavasse kulusesse, siis on keelatud märkmed nende katmise allikate kohta.

Kulused, mis tehakse pikema aja jooksul, võib arvestada kui ülekantavaid, kui nad on määratud ühe sellise ülesande täitmiseks, mille lõpuleviimist ei või loota ühe eelarveaasta jooksul või ülekandmine soodustab erilist säästu majapidamises. Ülekantavaid kulused võib kulutada järgmisel aastal vaid pürjermeisteri või tema poolt volitatud nõuniku loal, sealjuures võib selliseid lube anda ainult juhtumil, kui see on vajalik säästliku vallitsemise majapidamisel.

Kulud, millised on eelarves märgitud kui edaspidi äralangevad, peavad järgmise aasta eelarves olema varustatud sama märkusega ja peale tähtaja möödumist, milleks need määrati, võib neid samaks otstarbeks võtta eelarvesse vaid erandjuhtumil.

Personaali kulused tuleb erikavas tähendada sama detailselt, kui seda tehakse võlgadega.

Kapitalid ja kinnisvarad näidatakse üksikasjalises rahandus- ja maksuvalitsuse erikavas. Eelarve tuleb selguse huves varustada põhjalikkude seletustega, kui kulud ja tulud oma suuruselt erinevad tunduvalt eelmise aasta summadest, kui esinevad uued ülesanded ja lõpuks uute arvestamis- ja kal-

kuleerimisviiside tarvitusele võtmise puhul. Korralise eelarve puudujääk peab võetama hiljemalt järgmise aasta rahandus- ja maksuvalitsuse erikavva, samuti ka jääk. Eelarve jääki võib tarvitada majapidamiskulude tasakaalustamiseks, tagavarakapitalide soetamiseks ja võlgade erakorraliseks tasumiseks.

Lisaeelarve kohta on kehtimas samad juhised.

Juhiste esimene osa, nagu juba tähendatud, käsitleb eelarve koostamise ja teine osa — eelarve täitmise küsimusi. Sihtasutiste eelarvete kohta on kehtimas üldeskirjad. Kui neil on juriidilise isiku õigusi, siis koostatakse sihtasutisile erieelarved.

Et kindlustada rahanduse ja majanduse alal mõistete ühtlast tarvitamist, on juhiste lõpus toodud selle ala mõistete definitsioonid, mis osutub väga tähtsaks, sest see aitab vältida arusaamatusi. Mida tuleb mõista üldkava, erikava, majanduskava, korraliste tulude ja kulude, jooksvate, ühekordsete, kavapäraste ja üleeelarveliste tulude ja kulude all, millised tulud on seotud kindlate otstarvetega, mis on majapidamisjääk, puudujääk jne. — fikseeritakse kõik juhiste lõpus.

Mis puutub eelarve täitmist käsitlevasse määrusisse, siis võiks neist märkida järgmisi:

Pürjermeister määrab ametiasutised, kes on volitatud toimetama raha vastuvõtmist ja väljamaksmist, samuti ka asutiste võimupiirid sel alal. Neid maksukorraldusi tehakse üldjuhisenä üksikute kassaorderite kaudu. Üldisi korraldusi tehakse vaid regulaarselt korduvate maksude juures. Väljamaksukorraldusi võib teha ainult kirjalikult ja ainult siis, kui eelarves on ette nähtud vastav krediit.

Korrapärase järelevalve huves tuleb koostada iga kuu majanduskontrolllehti väljaminekute kohta, millised peavad olema kooskõlas kassaraamatutega. Ka ülevaate saamiseks tulude laekumise kohta võib pürjermeister kasustada peale majanduskontrolllehtede veel teisi vahendeid.

Pürjermeister on kohustatud esitama

kogukonnanõunikele ja järelevalveasutisele iga aasta 30. septembriks ülevaate eelarve täitmise kohta, samuti avaldama oma arvamust eelarve täitmise kujunemise kohta eelarveaasta lõpuks. Selles ülevaates peavad olema märgitud nii tekkinud, kui ka oletatavad puudujäägid, samuti ka abinõud nende vältimiseks või katmiseks.

Käsitelles eelarve teostamise põhimõtteid, toonitatakse, et kolmandail isikuil pole mingit õigust pretendeerida eelarvesummade peale, kuivõrd need pole sundusliku iseloomuga. Samuti ei pane eelarvekrediidid linnaomavalitsusele kohustusi.

Eelarves ettenähtud krediitide kasustamine peab toimuma äärmiselt säästlikult. Ülekulutusi tohib teha vaid pürjermeisteri või linna rahandusosakonna juhataja erilisel loal ja ainult selliseil juhtumeil, kus on tegemist tungiva tarviduse rahuldamisega. Kui mitmed kulud katavad vastastikku üksteist, siis kulude säästu ühes sellises krediidis võib tarvitada teise selle grupi kulude katteks.

Uute juhistega on kogukonna majapidamised seotud eelarvega tihedamalt kui see oli varemalt. Eelarve krediite võib tarvitada vaid eelarves ettenähtud otstarbeks ja kui eelarveaasta lõpuks on mõned krediidid tarvitamata, siis arvatakse need säästuks, kui need summad pole ülekantavad.

Eriti juhitakse tähelepanu sellele, et pürjermeisteri käsutada olevais krediitides ei tohi teha ülekulutusi. Pikendada kogukonna nõudmiste tähtaegu on võimalik vaid erilisil juhtumeil ja ainult siis, kui kogukonna kohustuste täitmine selle all ei kannata. Ajapikendusel arvatakse võimalik seaduslik protsent.

Nõudmiste seismapanekut võib teha ainult siis, kui on selge, et võlgnikult võla sissenõudmine jääb tagajärjetuks. Kui võlgniku majandusliku seisundi pidev jälgimine annab lootust selleks, et võla sissenõudmine annab tulemusi, tuleb seda siis uuesti alata.

Kustutada nõudmisi võib juhtumeil, kui pikemat aega pole osutunud võimalikuks toimetada sissenõudmist, kas seetõttu, et sissenõudmiskulud ületavad nõudesummad või nõudmise teostamine osutuks suureks karmuseks võlgniku vastu.

Nõudmisi ametnikkude vastu kassa puudujäägi või ebaõiglase tegevuse tõttu tekkinud kahjude katmiseks võib algatada vaid pürjermeisteri nõusolekul.

Avansse võib anda vaid siis, kui on olemas maksmise kohustus, kuid väljamaksamiseks kuuluva summa täpset arvestamist pole veel võimalik toimetada. Samuti tuleb käsitleda kui deposiitsummasid senini, kuni pole tehtud lõpparvestust. Kulusid nende summade arvel võib teha ainult niipalju, kuipalju need kulud on seoses nende tuludega. See on eriti kehtiv palkade tasumisel ja ka ehitiste püstitamisel. Kogukonnatööde väljaandmine peab toimuma avaliku pakumise teel, kui töö iseloom ja erilised asjaolud ei tingi teist tegevüüsi.

Selliseid lepinguid, kus on ette nähtud kogukonna maksukohustus aja kestel, mis ületab ühte eelarveaastat, võib lõplikult kinnitada siis, kui esmakordne maksusumma on ette nähtud kas eelarves või lisaelarves. See nõue polle aga kehtiv jooksvate ülesannete täitmisel, millised oma iseloomult on korduvad.

Eesti LinnadeLiidu tegevusest.

Eesti LinnadeLiidu juhatuse koosolekul 23. septembril 1937 F. S u i t refereeris orvukohtute arvepidamise juhtnõörest, millised töötati välja ELL finantskomisjoni poolt.

Vaadanud need läbi, o t s u s t a t i kiita need heaks ja esitada Siseministeeriumile

palvega panna need määrusega kehtima kõigis linnades.

V. S m e t a n i n refereeris orvukohtuist olevate end. Vene väärtpaberite küsimusest.

Kuna neil väärtpabereil pole enam mingit reaalselt väärtust, o t s u s t a t i

pöörduda Siseministeriumi poole palvega teha tarvilikke korraldusi seks, et väärtusteks muutunud väärtpaberid ja raha säilitataks orvukohtuis arhiivikorras.

K. Luik refereeris linnade monograafiade kirjastamise küsimusest, tähendades, et turismi huves ja Eesti linnade vaatamisväärtete paikade tutvustamiseks välismaalastele puuduvad meie linnadel kunstipärased monograafiad, nagu neid on Soome linnadel. Seepärast tuleks kaaluda lähemalt selliste monograafiade kirjastamise võimalusi, eriti kulude ja sisu küljest.

Arutanud küsimust, otsustati monograafiade kirjastamise küsimuse üksikajaliseks kaalumiseks moodustada komisjon koostises K. Luik, H. Soo ja V. Smetanin.

H. Aviksoo juhtis tähelepanu sellele, et linnade ja valdade kogukonnamaksu tasumise tähtajad on erinevad, millest tekib raskusi. Seetõttu tuleks pöörduda Siseministeriumi poole palvega ühtlustada need tähtajad.

Kaalunud küsimust, otsustati teha ELL büroole ülesandeks selgitada, millised on linnade ja valdade kogukonnamaksu tasumise tähtajad.

H. Soo algatas küsimuse, kuidas toimida uute eelarvete koostamisel 15%-lise riigi lisakinnisvaramaksuga — kas arvestada seda, või tuleb sellest loobuda.

Arutanud küsimust, otsustati paluda ELL esimeest A. Uesson'i selgitada

isiklikult majandusministri juures — kas jääb veel tulevaseks eelarveaastaks linnadele 15%-line riigi lisakinnisvaramaks või mitte, ja teha ELL finantskomisjonile ülesandeks püüda ühtlustada linnade maksunormid, eriti kinnisvaramaksu normid.

Eesti Linnadeliidu juhatuse koosolekul 25. ja 26. novembril 1937 arutati Valga Linnavaliseuse palvet Eesti Linnadeliidule töötada koos Põllutöoministeriumi Katastri- ja Maakorraldusosakonnaga välja linnade ja alevite kinnisvarade registre, plaanide, arhiivide, registre ja kinnisvarade piire tõendavate plaanide registre vormid.

Kaalunud küsimust, otsustati tunnustada soovitavaks, et ülaltähendatud registreid peetakse linnades ja alevs ühtlaste vormide järgi, ja paluda ELL esindaja asetäitjat Geodeetilises Komitees, Tallinna linna maamõõtja abi A. Kivi' töötada välja vastavad kavad ja esitada need ELL juhatusele heakskiitmiseks.

E. Rajandi esitas linnade vappide ja lippude kavandid, millised on töötatud välja ELL vapikomisjoni poolt.

Vaadanud need läbi, otsustati need saata linnadele heakskiitmiseks ja esitamiseks Sieministeriumi kaudu Riigihoidjale kinnitamiseks, kuna valmistamise kulud jääksid linnade eneste kanda.

Maksupeakomitee ajutise liikme kandidaatideks otsustati esitada L. Ojaveski, F. Suit, V. Smetanin ja K. Tammitse.

Kroonika.

Kahurivabriku ehitamine Jyväskyläse.

Jyväskylä linnavolikogu otsustas tasuta loovutada riigile kahurivabriku ehitamiseks kuni 20 ha linna maast ja see võõrandada riigi nimele. Väljapoole vabrikurajooni jääva kaitsemetsa eest saab linn riigilt tasuta 100 000 Smk. Linn ehitab vabrikurajooni omal kulul vee-, kanalisatsiooni- ja elektri-

juhtmestiku ja müüb riigile vabrikute jaoks kolme aasta jooksul elektrivoolu omahinaga.

Võitlusest tööpuudusega lisalmis.

Lisalmi linnavolikogu arutas tööpuuduse olundit ja leidis, et linn on viimase 7 aasta jooksul kulutanud 11 000 000 Smk. tööpuu-

duse vastu võitlemiseks. Tööpuuduse tagajärjekamaks kõrvaldamiseks otsustas linnavolikogu paluda, et mingi riiklik tööstusettevõtte avataks linnas. Ühtlasi otsustati teedeministeeriumi tähelepanu juhtida sellele, et linn on olnud sunnitud andma hoolekandelist abi isikuile, kes on olnud riiklikel töil Saima kanali ehitamisel. Peale selle määrati kindlaks rida töid, mida oleks võimalik teostada riigi töödena tulevikus ja mis tuleksid vastavasse kavasse üles võtta.

Jyväskylän haigla laiendamine Kesk-Soome keskhaiglaks.

Jyväskylän linnavolikogu otsustas ühineda vastava kavaga, millega Jyväskylän üldine haigla laiendatakse Kesk-Soome keskhaiglaks. Tervishoiuvalitsuse poolt koostatud kava järgi maksuks haiglas üks haigekoht 80 000 Smk. Peale selle tuleks selle ümber koonduvail omavalitsusil tasuda igaaastast ülalpidamiskulu 6—10 Smk. aga ravipäeva eest. Jyväskylän linnavolikogu otsustas ehitusega ühineda ja kanda kulud 20 haigekoha eest.

Sortavala linna administratiivpiiride laiendamine.

Siseministeerium poolt on valmistatud kava Sortavala linna administratiivpiiride laiendamiseks. Linnaga liidetakse selle järgi Kymölä, Tuhkala, Puikkoja ja Kasinhäntä. Piiride laiendamist peetakse võimalikuks teostada korraga ja see jõustuks 1939. a. algusest.

Nakkushaigla ehitamine Kuopiosse.

Kuopio linnavolikogu otsustas ehitada nakkushaigla 44 haigekohaga. Eelarve järgi maksuks ehitis 2 300 000 mk. Haigla peab olema valmis 1939. a. alguseks.

Linnaplaani võistlus Kemis.

Kemi eeslinnade jaoks kohase linnaplaani valmistamiseks otsustas linnavolikogu välja kuulutada võistlused ja määras selle kuludeks 150 000 mk. krediiti. Sellest on määratud auhindadeks 60 000 mk., kahe

projekti omandamiseks 15 000 mk., auhinnaohtunikele honorariks ja arhitektideliidule tasuks 28 000 mk. ja muuks mitmesuguseiks kuludeks 17 000 mk.

Lastekodu Kuovola alevile.

Kuovola alevivolikogu otsustas ehitada lastekodu 30 lapse jaoks. Alevil on 6 000 elaniku ümber.

Salo alev 50-aastane.

Salo alev Soomes, pühitses 14. ja 15. augustil 1937 oma 50 aasta juubelit. Volikogu pidulikul koosolekul otsustati asuda alevisse veevärgi ehitamisele, mis eelarve järgi maksuks 5 465 000 mk.

Norra linnadeliidu esimees surnud.

Norra linnadeliidu esimees, kõrgema kohtu advokaat Leif Michelsen Bergenist suri järsku 2. juulil 1937 tagasireisil Taani linnadepäevalt Odensesest. Ta oli sündinud 1883 ja oli linnadeliidu esimees alates 1932. a. Ta oli põhjamaade linnade koostöö üks kandvamaid jõude.

Taani linnadeliidu kongress Odenses.

Taani linnadeliidu XIX üldkoosolek peeti Odenses 29. ja 30. juunil 1937. Osa võttis 260 volinikku Taani linnadest ja hulk kutsumatud külalisi ja ametnikke. Tavalise kombe kohaselt olid ka esindatud naabermaade linnadeliidud. Koosolekul käsitleti omavalitsuste rahanduslikke küsimusi ja makse. Kanti ette referaate sotsiaalsest seaduseandlusest Taanis, mootorsõidukitemaksu jaotusest riigi ja omavalitsuste vahel, Taani seadusist puhtuse ja reovee äravoolu kohta, mitmesuguseist haigus- ja tervishoiuküsimust ja linnadeliidu osast omavalitsusteenijate palkade reguleerimisel. Seoses kongressiga olid korraldatud väljasõidud linna vaatamisväärsesse kohtadesse. Muuseas oli korraldatud autosõit 1300 m pikkusel sillal üle Väikese Belti. Pidulik lõunasöök korraldati linna poolt ühes linna läheduses asuvas vaatetornis 70 m kõrgusel maapinnast, kusjuures kohvi anti torni tipus, 200 m kõrgusel.

Tallinna Linna Panga

arvete seis 31. detsembril 1937.

AKTIVA.

PASSIVA.

Kassa	kr. 165 628.92	Põhikapital	kr. 608 000.—
Hoiuarved	„ 2 556 597.44	Tagavarakapitalid	„ 178 000.—
Väärtpaberid	„ 3 078 055.50	Amortisatsioonikapital	„ 22 533.78
Väärtused	„ 17 180.34	Hoiusummad	„ 12 572 260.08
Diskonteeritud vekslid	„ 3 789 187.99	Võlad teisis krediitasutis	„ 700 428.43
Tähtajalised laenud	„ 409 043.—	Korrespondendid	„ 53 737.81
Kontokorrentlaenud	„ 4 067 147.28	Väljaantud garantiid	„ 252 704.32
Korrespondendid	„ 247 766.36	Mitmesugused kreditorid	„ 665.50
Garantiideebitorid	„ 252 704.32	Tulud	„ 582 851.66
Mitmesugused deebitorid	„ 665.50	Muud passivad	„ 67 317.42
Vallasvara	„ 33 871.49		
Kinnisvara	„ 59 274.85		
Kulud	„ 275 881.57		
Muud aktivad	„ 85 494.44		
Kokku	kr. 15 038 499.—	Kokku	kr. 15 038 499.—

Pandimaja kauplused

parim ostukoht kõigile Tallinnas!

Suures valikus mitmesuguseid uusi ja tarvitatud esemeid.

KAUPLUS Maneeži 4, tel. 301-23:

VALMISRÕIVAID: ülikondi, paltuid, joppe, kasukaid, karusnahkseid mantleid, peakatteid, jalatseid jne.; VAIPU (põranda- ja voodi-), KARUSNAHKU, TASKU- ja KÄEKELLI, SÖRMUSEID, PABEROSSTOOSE ja muid kuld- ja hõbeesemeid, FOTOAPARAATE, BINOKLEND, LASKERIISTU, KOHVREID ja mitmesugust muud kaupa.

KAUPLUS Narva 18, tel. 306-84:

MOODSAT MÖÖBLIT: rõiva-, puhvet- ja raamatukappe, kirjutus- ja söögilaudu, toole, sohvasid, tugi-toole, voodeid, öökappe, tualettpeegleid jne.; ÖMBLUSMASINAID, KIRJUTUSMASINAID, JALGRATTAID (meeste- ja naiste-), MUUSIKARIISTU, GRAMMOFOONE, PEEGLEID, PILTE ja PILDIRAAME, LAELAMPE ja ELEKTRIARMATUURE, SEINAKELLI ja mitmesuguseid muid esemeid.

Külastage pandimaja kauplusi!

EEKS-MAJA

Juhatus ja peakontor
Tallinnas, Harju 45.
Keskjaam 478-08.

OSAKONNAD

Valgas, Petseris, Tartus,
Viljandis, Rakveres.

„EEKS-MAJA”

Asutatud 1866. a.

on kodumaa vanim ja suurimaid kindlustusseltse.
Tule-, elu-, murdvargus-, klaasi- ja kodulooma-

kindlustusi.

Kahjude täpne ja kiire tasumine. Soodsad maksutingimused.

